

FAMILAR AND EXPRESSIVE TERMS IN LIVIU REBREANU'S SHORT STORIES

Mariana Matei (Buciu)

PhD Student, University of Craiova

*Abstract:*The lexical registers subordinate to oral language (popular, dialectal, familiar) are informal, non-compliant with literary norms, but corresponding to the style and artistic beliefs of the writer Liviu Rebreanu, for whom life itself is a creation-based concept. The familiar register, a diaphasic language variation, developed within the popular language (rural or urban), is characterised by expressivity, affectivity and spontaneity. Its area of use is quite narrow and comprises words which imply a (certain level of) mutually-agreed-upon intimacy among the interlocutors and, by consequence, the absence of the official relationships required by the academic style. The familiar register includes diminutives, hypocoristic terms, depreciative words, expressive words, appellatives, generic or pragmatic value terms, onomatopoeic words, augmentatives, etc and our analysis concerns some expressive words in Liviu Rebreanu's short story „Cântecul iubirii”. It is a complex analysis (lexical, semantic, contextual and stylistic), the data obtained being correlated so as to obtain a general stylistic interpretation meant to point out the role of the familiar style as an artistic orality device.

Keywords: popular language, substandard orality, familiar register, expressivity, affectivity.

1. Introducere

În context social și lingvistic real, intersecțiile celor două varietăți diamesice, oralul și scrisul, pot fi atât rezultatul unor contaminări voluntare, cât și involuntare, spontane, cu anumite determinări sociopsihologice. Într-o operă literară însă *oralitatea* se obține prin adecvarea intenționată a tuturor elementelor structurale la sugerarea limbii vorbite, cu scopul obținerii de efecte stilistice. Intenționalitatea auctorială este susținută de prezența și de forța de sugestie a unor mărci lingvistice de la toate nivelurile, acestea conturând „condiția artificială a oralității”, deoarece *oralitatea artistică* există numai prin aspectul scris al limbii, ca *mimesis* al *oralității reale*. La nivel lexical, *oralitatea* este bine reprezentată de mărci specifice care generează un anumit tip de pitoresc, orice abatere de la normele limbii literare, orice cuvânt ce presupune un conținut afectiv reprezentând fapte de *oralitate*. Dar oralitatea rezultă și din asocierile contextuale, din prezența și intersectarea inedită a mărcilor lexicale aparținând *limbajului popular, regional, familiar și argotic*. Acestea reprezintă oralitatea primară sau *substandardul*.

Sinteză reușită de tradiționalism, realism, naturalism și modernism, opera complexă a scriitorului Liviu Rebreanu (1885- 1944) este și o sinteză a aspectelor fundamentale ale vieții transfigurate artistic (*lumea satului, pământul, dragostea, moartea, războiul, timpul, metempsihoza, lumea târgului provincial sau a periferiei*), dar și a unor impresii afective personale și a unor registre lexicale diverse, ca mijloace originale de expresie. Autorul însuși sublinia importanța utilizării expresiei autentice, exacte și chiar „bolovănoase”, cu pricepere și măsură, în crearea unei opere valoroase din punct de vedere estetic și care să dea iluzia

vieții¹, pentru că Rebreanu consideră viața însăși un concept de creație. În întregul ei, opera rebreniană este dovada clară a drumului parcurs de la materia brută la opera de artă², de la nugele tinereții la operele maturității artistice, de la *oralitatea reală* la *oralitatea artistică*.

2. Registrele lexicale ale oralității

Registrele lexicale subordonate limbajului oral sunt nonformale, neîngrijite, neconforme cu *norma literară*, dar conforme cu *norma lingvistică* și cu crezul artistic al scriitorului Liviu Rebreanu. Prin semantismul cuvintelor, prin semnificațiile contextuale generate, ele dau o notă revitalizantă și o senzație de libertate scriiturii, nuanțând discursul narativ. Apelând deseori la limbajele de factură populară pe care le-au transformat cu măiestrie în limbaj artistic viu și expresiv, scriitorii români au contribuit substanțial la dezvoltarea, consolidarea și evoluția limbii române literare. Considerăm necesară realizarea unei distincții între termenii *popular*, *regional* și *familiar*, aceasta constând în aria lor de utilizare. *Registrul popular* cuprinde fapte lingvistice generale ca zonă geografică de utilizare, cuvinte răspândite pe tot teritoriul unei limbi, care se abat și se opun normelor *limbii literare* în vigoare, după cum consideră și Magdalena Vulpe (*Opera lingvistică. (I) Dialectal, popular, vorbit*, 2004)³. Variantă diatopică⁴ a limbii române, *registrul regional* se concretizează în *graiurile* sau *subdialectele* limbii române. În ceea ce privește *registrul familiar* acesta este și mai restrâns, fiind reprezentat de unități lexicale specifice universului familiar, intim, fie că e vorba de mediul rural, fie de cel citadin. Toate acestea sunt specifice exprimării orale, sunt refuzate de limba cultă, dar sunt percepute în opera literară ca surse ale *oralității*. Ele nu conțin în sine o marcă stilistică, ci sunt doar purtătoare virtuale ale unor valori stilistice, necesare creării atmosferei autentice în creația de factură realistă.

3. Registrul familiar

Exprimarea *familiară* se subordonează fie limbajului popular, fie limbii literare. Obiectul analizei noastre îl reprezintă *registrul familiar* subordonat limbajului popular și exprimării orale. În literatura de specialitate, noțiunea „familiar” se referă la cuvântul sau registrul a cărui utilizare presupune un anumit grad de intimitate între interlocutori și un refuz al relațiilor protocolare impuse de limba academică, stabilit de comun acord⁵. Potrivit *ELR*, caracteristice *registrului familiar* (sau *colocvial*)⁶ sunt maniera directă și fără pretenții, spontană, în care se realizează comunicarea, mai importantă decât comunicarea în sine⁷, relativa sărăcie a lexicului, utilizarea cuvintelor din fondul principal lexical și a cuvintelor polisemantice. Important în studiul *limbajului familiar* este și contextul, pentru că ies la

¹ Din *Jurnalul* scriitorului, vol I, publicat prin îngrijirea fiicei sale, Puia-Florica Rebreanu, 1984: 368-369: „Când ai reușit să creezi în cuvinte câteva clipe de viață adevărată, ai realizat o operă mai valoroasă decât toate frazele frumoase din lume. Precum nașterea, iubirea și moartea alcătuiesc enigmele cele mai legate de viața omenească, tot ele preocupă mai mult și pe scriitorul care încearcă să creeze viață [...]. Durabilitatea ei atârână numai de cantitatea de viață veritabilă ce o cuprinde [...] Dealtfel cred că e mult mai ușor a scrie frumos decât a exprima exact. Poate că nu e o simplă întâmplare că toți creatorii mari de viață s-au străduit să scrie bine și au neglijat floricelele stilistice după care se prăpădeau contemporanii. Precum iarăși nu trebuie uitat că tocmai stilul e mai trecător într-o operă de artă”. [...] „Temelia creației rămâne negreșit expresia, nu însă ca scop, ci ca mijloc. De dragul unei fraze strălucite sau al unei noi împerechieri de cuvinte, nu vom sacrifica niciodată o intenție. Prefer să fie expresia bolovănoasă și să spun într-adevăr ce vreau, decât să fiu șlefuit și neprecis. Strălucirile stilistice, cel puțin în opere de creație, se fac întotdeauna în detrimentul preciziei și al mișcării de viață. De altfel cred că e mult mai ușor a scrie „frumos” decât a scrie exact”.

² Săndulescu, 1976: 164.

³ Magdalena Vulpe, 2004: 61.

⁴ Coșeriu, 1995: 38.

⁵ Vezi Jean Dubois, *Dictionnaire de linguistique*, 1973, (*familier*), apud Cristina Florescu, www.philippide.ro/Identitatea%20limbii%202002/12_Florescu.pdf, accesat 4.09.2020, p. 125.

⁶ *ELR*, 2001: 103.

⁷ Idem, *ibidem*.

iveală moduri distincte de a fi și o gamă largă de relații interumane, familiale și familiare, de larg interes din punct de vedere pragmatic, sociolingvistic și, mai ales, etnolingvistic.

Despre *registrul familiar*, variantă diafazăică a limbii, Dumitru Irimia (*Structura stilistică a limbii române contemporane*, 1986) spunea că se dezvoltă în interiorul limbajului popular utilizat în mediul rural sau în împletire cu limbajul din mediul citadin. El prezintă atât trăsături generale desprinse din procedeele stilistice caracteristice limbajului popular, cât și trăsături specifice proprii caracterului firesc, lipsit de convenționalitate al relațiilor lingvistice. Identitatea *registrului familiar* este dată de categoria semnelor lingvistice cu mărci implicite. Aceste semne însă dezvoltă contextual și mărci explicite, în relație cu factorul subiectiv al mesajului⁸. Așadar, trăsăturile distinctive ale *registrului familiar* sunt expresivitatea, afectivitatea, spontaneitatea și libertatea de expresie. Și lingvistul german Klaus Bochmann (*Limba română: istorie, variante, conflicte. O privire din afară*, 2004) susține faptul că *registrul familiar* aparține *substandardului* și că nu are granițe sociale foarte bine definite. Este mai frecvent în zonele inferioare ale stratificării sociale și se caracterizează prin lejeritate și virtuți expresive mai rare⁹.

Registrul familiar din nuvelele lui Rebreanu (adevărate exerciții stilistice pentru capodoperele românești ulterioare) cuprinde *cuvinte specifice universului domestic, cunoscut, rural sau citadin periferic*¹⁰, pe care le clasificăm în: *diminutive, augmentative* (care în timp și-au pierdut funcția semantică obiectivă doar pentru a desemna stări afective și atitudini), *hipocoristice, cuvinte depreciative, cuvinte expresive, apelative, cuvinte cu sens generic pragmaticizat, cuvinte de formație onomatopeică, cuvinte argotice*. Unii lingviști nu includ însă argoticele în categoria *registrului familiar*, pentru că acestea presupun ideea de încifrare, pe când *limbajul familiar* cuprinde cuvinte cu sensuri cunoscute, uzuale, banale chiar¹¹. În *registrul familiar* se pot înscrie, de asemenea, și prelungirile de sunete sau neglijarea părții finale a unor cuvinte.

Toate categoriile de cuvinte aparținând *registrului familiar* sunt percepute ca surse autentice de *oralitate literară*, dar atenția noastră se îndreaptă spre *cuvintele familiare expresive*. Au fost supuse astfel analizei lexicale (indicându-se etimologia, modul de formare), precum și analizei semantice, contextuale și stilistice, clase lexico – gramaticale de *cuvinte familiare expresive*, substantive și adjective, din nuvela *Cântecul iubirii* de Liviu Rebreanu, prima nuvelă scrisă de autor la sosirea în vechiul regat (1909), care asemenea și altor opere a cunoscut numeroase variante, în dorința de cizelare și de perfecționare a expresiei artistice. Substantivele cu virtuți expresive care ne-au atras atenția sunt utilizate hipocoristic, sugestiile de afectivitate fiind evidente, mai ales, la nivelul derivatelor diminutive *ceaunaș, ferestruie, mustăcioară și odăiță*. Polisemia devine sursă a expresivității. Focul din vatră, din prezentul *odăiței* modeste, trezește „focul” interior, în sufletul bătrânului, devenind pretextul rememorării unor amintiri dulci-amare din trecut, al unor întâmplări trăite în „focul” războiului, dar și în „focul” tinereții, când, deși nu-i mijise încă *mustăcioara*, i se revelase brutal dimensiunea tragică a vieții. Potrivit dicționarului (MDA, 83), diminutivul *mustăcioară* < *mustață* + suf. „-ioară” (creație internă): „Plecai tânăr de acasă, fără urmă de mustăcioară pe sub nas” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 6). Paralelismul prezent – trecut, relația dintre timpul narării (al existenței familiei țărănești) și timpul narat (al

⁸ Irimia, 1986: 83.

⁹ Bochmann, 2004: 151-152.

¹⁰ Irimia, 1986: 85. Prin mutații semantice de tip metaforic au devenit sugestii ale anumitor atitudini ale subiectului vorbitor față de „obiectul” comunicării, de la afecțiune, apropiere și apreciere la dispreț, ironie și respingere.

¹¹ Cristina Florescu, www.philippide.ro/Identitatea%20limbii%202002/12_Florescu.pdf,

accesat 4.09.2020, p. 128. Caracterul expresiv nu justifică includerea argoului în stilul familiar...Limbajul argotic reprezintă pentru cei care-l utilizează efectiv un limbaj a cărui funcție caracteristică este de încifrare, funcție incompatibilă cu limbajul familiar, care presupune cuvinte și sensuri cunoscute.

poveștii tragice de iubire evocate) se realizează inițial prin similitudinea portretelor celor două „fetișcane”. Imaginea propriei fiice, Ileana, numită metaforic „bobocel înrourat” aduce, din negura amintirilor, în lumina ochiului lăuntric al moșneagului, o altă imagine, din trecutul îndepărtat, a unei alte „fetișcane”, la fel de frumoase, pe nume Minodora, îndrăgită de toți camarazii. Ochii fetelor aveau culoarea cerului celui mai senin, sugerând inocență și gingășie: „doi ochi albaștri cum e cerul când e mai limpede” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 6). Este evidentă expresivitatea derivatului augmentativ *fetișcană* în sugerarea unei anumite vârste a trezirii primilor fiori ai dragostei, dar și lipsa de experiență a vieții; *fetișcană* < *fată* + suf. „-ișcană” (MDA, 898): „În fața lui, Ileana, o fetișcană ca un bobocel înrourat, răsucesce repede-repede firul subțirel de in” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 5) și „Uite...era o fetișcană, ia, așa ca tine” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 6).

Imaginile artistice create sugerează atât situația materială, precară a personajelor, cât și anume nostalgii sau stări sufletești, îndelung refulate în sufletele mult prea încercate și condamnate la suferință, dar care odată stărnite de „o lumină”, de „o umbră” sau de o amintire defulează în... poveste. Sugestivitatea diminutivelor *ceaunaș*, *ferestruie* și *odăiță* este evidentă în acest sens: *ceaunaș* < *ceaun* + suf. „-aș” (de origine maghiară), iar *ceaun* < tc. *ça(b)un* (MDA, 352): „În vatră flăcările roșcate pâlâie domol, se preling ca niște limbi de șarpe în jurul ceaunașului funinginit” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 5); *ferestruie* < *ferestră* + suf. „-uie”, folosit hipocoristic, are sensul „ferestruică” (MDA, 894) și sugerează aura de mister a poveștii tragice de iubire din trecut, memorată cu atâta duioșie, dar și cu durere, de bărbatul ajuns la vârsta senectuții: „Ferestruia se deschise lin” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 8); *odăiță* < *odaie* + suf. „-iță” (de origine slavă) și este sinonim cu *cămăruță* (MDA, 195); *odaie* are etimologie multiplă, < tc. *oda*, bg. *одая* „cameră”: „Lumina ruginie pătrunde în casă din ce în ce mai cernită, umplând odăița cu umbre deșirate” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 5).

Unora dintre aceste substantive le sunt atribuite caracteristici care le definesc apartenența la universul țărănesc evocat, marcat de lipsuri, sărăcie și tristețe. Sugestiv în acest sens este adjectivul din sintagma „ceaunașul funinginit”; *funinginit* < *funingine* + suf. „-it”, variantă a lui *funinginat* < *funingine* + suf. „-at” (MDA, 954); *funinginit* nu este înregistrat în dicționar; sensul său este „de culoarea funinginii, negru”: „se preling ca niște limbi de șarpe în jurul ceaunașului funinginit”. (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 5); motivul șarpelui anticipă, de asemenea, povestea de iubire, marcată de tragism.

Personajele lui Rebreanu au cute adânci pe suflet și rareori sunt capabile să verbalizeze duioșia pentru cei dragi sau admirația discretă pentru rara frumusețe din jur. Deși stilul lui Rebreanu a fost catalogat unul cenușiu și sobru, întâlnim totuși figuri de stil familiare precum epitetul, comparația, personificarea și, mai rar, metafora. Adjectivele, nume de culori, au valoare stilistică de epitețe cromatice, iar comparațiile se realizează dinspre inanimat spre animat sau invers, într-o manieră familiară, firească. Metaforele sunt constant explicite. În ceea ce privește frecvența utilizării epitetului cromatic, aceasta se explică prin faptul că, în ciuda feluritelor provocări ale vieții, există o dorință ancestrală a oamenilor de a-și „colora” viața, preferând o culoare sau alta, nuanțe concentrate sau pale, în funcție de starea lor de spirit, după cum și culoarea poate determina, la rândul său, numai anumite stări de spirit. Astfel o culoare poate fi și determinată, și determinantă psihologic. Am analizat adjectivele nu în ordine alfabetică, ci în funcție de ordinea planurilor temporale în care apar, de ritmul interior al construcției narative, caracterizată și prin simetria formală dintre incipit și final. Expresivitatea acestor cuvinte familiare declanșează sau potențează relații dicotomice antitetice de tipul: timp obiectiv – timp subiectiv, viață – moarte, trecut – prezent, tinerețe – senectute, pasiune – detașare. Adjectivele *cernită*, *funinginit*, *roșcate* au legătură cu prezentul și cu realitatea obiectivă, ai cărei protagoniști sunt moșneagul și fiica sa, Ileana. Lumina „ruginie” și difuză a amurgului, ce se instalează progresiv în odaie, desenând „umbre

deșirate” ciudate, trezește în sufletul personajului masculin nostalgia, dorința de a evada din timpul obiectiv, din universul domestic anost, iar imaginea „flăcărilor roșcate” deschid parcă porțile trecutului încărcat de feluritele amintiri ale tinereții și ca o scânteie a inspirației îl predispun pe bătrân la poveste, o poveste despre tinerețea efemeră cu iubirile ei neîmplinite și tragice, dar frumoasă tocmai pentru că se numește tinerețe. Iar Minodora este simbolul însuși al acestei frumuseți.

Adjectivul, format prin conversiune din verb la participiu, *cernită* („înnegrită”) < *cerni* + suf. „-it”, iar *cerni* < vsl *чръзнити*, cu sensul „a vopsi în negru, a înnegri” (MDA, 365): „Lumina ruginie [a amurgului] pătrunde în casă din ce în ce mai cernită, umplând odăița cu umbre deșirate” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 5); *ruginiu* < *rugină* + suf. „-iu”, sensul „de culoarea ruginii, brun-roșcat” (MDA, 734): „Lumina ruginie [a amurgului] pătrunde în casă” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 5); se observă efectul psihologic al culorii; adjectivul *roșcat* < *roșcă* + suf. „-at” și are sensul „cu reflexe roșietice” (MDA, 726); *roșcă* < *roșu* + suf. „-că” și are sensul „persoană cu părul roșu sau nume dat animalelor cu părul roșcat” (MDA, 727); în text are sensul „roșietice”: „În vatră flăcărilor roșcate pâlپایe domol, se preling ca niște limbi de șarpe” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 5);

Alte adjective precum *galben* și *negru*, care apar în contexte familiare construite pe baza unor comparații și personificări comune, sunt proprii trecutului și sugerează iminența morții: *galben*, moștenit din lat. *galbinus* are sensul „de culoarea aurului, a lămâii” (MDA, 961), în text sugerează paloarea morții: „Numai dintr-o parte pătrundea prin beznă un firicel de lumină galbenă ca fața unui mort” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 7); *negru*, moștenit din lat. *niger*, *-gra*, *-grum*, are sensul „care nu reflectă lumina”, „de culoarea funinginii, a cărbunelui, a penelor corbului” (MDA, 127): „prin văzduh cetele negre de nourii se vrăjmășeau” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 7). Imaginea artistică este simbolică și sugerează finalitatea rivalității din iubire care culminează cu moartea. Derivatul *roșiatică* (*roșu* + suf. „-atică”) sugerează ultimele pâlپایri de lumină, dar și ultimele pâlپایri ale vieții: „Din ferestrele mici, scofălcite, izvorau și acum două furiore de lumină roșiatică” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 10).

O altă serie de adjective, *albastru*, *rumen* și *trandafiriu*, prin prospețimea și luminozitatea incluse, sugerează ieșirea din timpul tulburător al amintirii și revenirea la realitatea obiectivă. Lumina focului din incipit reapare în finalul nuvelei, sugerând simetria unui ciclu existențial: *rumen*, provine din slava veche, *роумянъ*, are sensul „care bate în roșu, cu fața îmbujorată” (MDA, 736): „Iar în ochii ei albaștri, la lumina rumenă a focului din vatră, izvorăste un bob de mărgăritar” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 11). „Ochii albaștri” și „trandafiriu” obrajilor fetei sugerează, evident, triumful vieții asupra morții. Adjectivul *albastru* este moștenit din lat. * *albaster*, *-tra*, *-trum* și are sensul „care are culoarea cerului senin, a cincea culoare din spectrul solar” (MDA, 34): „Iar în ochii ei albaștri [...] izvorăste un bob de mărgăritar” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 11); remarcăm în text metafora „bob de mărgăritar” pentru lacrima pe care prezentul (Ileana) o lasă să cadă, din compasiune, pentru trecutul marcat de tragismul iubirii (Minodora); *trandafiriu* < *trandafir* + suf. „-iu”, „-e”, are sensul „de culoare roz”, iar *trandafir* este de origine neogreacă (MDA, 1253): „Se uită galeș, pe sub gene, la Ileana pe care lumina trandafirie a flăcărilor o învăluie într-o haină scumpă din povești” (*Cântecul iubirii*, N. II, p. 5). De fapt, în ciuda trecerii și a morții, Minodora va continua să trăiască atât în memoria afectivă a bătrânului, cât și în ființa Ilenei.

În altă ordine de idei, în contextele ce urmează se observă prezența unor cuvinte și sintagme cu sens conotativ, care apar în cadrul unor comparații sau metafore construite tot într-o manieră familiară, sinonime fiind cu unele nume de culori. Astfel sintagmei conotative „bătută de brumă”, referitoare la barba moșneagului, îi corespunde adjectivul „brumărie”, adică „albă”, cu valoare de epitet metaforic, ce desemnează vârsta înaintată a personajului;

substantivul *brumă*¹², care stă la baza formării respectivei locuțiuni adjectivale, < lat. *bruma* (MDA, 249): „Barba bătută de brumă a moșneagului tremură o clipă” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 5). Dacă în mod obișnuit *albul* sugerează viața, iar *negrul* moartea, prin intermediul unor comparații uzuale, simbolistica celor două culori este inversată: sintagma *de cărbune*, adică *negrul* ochilor, sugerează viața, iar sintagma, *de marmură*, adică *albul* total al ochilor, sugerează moartea. Potrivit dicționarului, *cărbune* este moștenit din lat. *carbo, carbonis* (MDA, 330), iar *marmură* este moștenit din lat. *marmor, -oris* (MDA, 1436): „Iar ochii cei de cărbune, ieșiți din orbite, luceau ca două globuri de marmură” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 11). Deși comparația gurii tinerei cu o *cireașă* se referă la mărime, în planul sugestiei, trimiterea vizează și un aspect de culoare, pentru care dicționarele prevăd adjectivul *cireșie*¹³ (MDA, 414); iar despre substantivul *cireașă* aflăm că este moștenit din lat. *ceresia* (MDA, 413): „Uite...era fetișcană, ia, așa ca tine. O guriță cât o cireașă coaptă...” (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 6); este prezentă și metafora la nivelul construcției familiare expresive „haină de jale”; *jale* < slv *жаль* „dor mare, durere adâncă, tristețe” (MDA, 1274), care contextual, are sensul de „doliu”: „Noaptea se revărsase domol, pe nesimțite, și învăluisse pământul în haină de jale”. (*Cântecul iubirii, N. II*, p. 11).

4. Concluzii

Între *cuvintele familiare expresive* analizate, se remarcă predominanța adjectivului *roșu*, în cele cinci variante ale sale, cu aproximări în plus sau în minus, *ruginiu*, *roșcat*, *roșiatic*, *rumen* și *trandafiriu*, mai concentrate sau mai deschise, ca simbol al iubirii eterne, dincolo de viață și de moarte, dincolo de timp. De fapt, observăm că întreaga gamă de substantive și adjective analizate (de origine latină, slavă sau greacă) reprezintă un simbolic *fîr roșu* al nuvelei, care structurează discursul narativ, care marchează punctele esențiale ale poveștii evocate și care orchestrează tema, motivele și tehnicile narrative utilizate (amintirea, analogia, evocarea), într-un „cântec” tulburător despre iubire, despre viață și despre moarte.

Potrivit etnolingviștilor, studiind registrul familiar, studiem de fapt limba în contextul familiar, restrâns social, în care ea este utilizată. În cazul nuvelisticii al lui Rebreanu, contextul social este dat, așadar, de comunitatea simplă a satului, a familiei țărănești, o comunitate mai puțin evoluată din punct de vedere cultural și cu un profil lingvistic comunicațional marcat de *oralitate*. Scurte la vorbă, „comunitățile” lui Rebreanu se caracterizează printr-un repertoriu distinct de evenimente verbale, cuvintele familiare utilizate semănând exact cu cei care le folosesc, cuvinte aparent incolor și lipsite de vreo importanță, dar fremătânde, melancolice și neliniștite în profunzimile lor.

Registrul familiar reprezintă un decupaj viu din realitatea lumii țărănești evocate, cu caracteristici aparte, relevante pentru viața materială și sufletească a unor personaje aflate mai mult în dizarmonie cu sine și cu lumea, decât în armonie. Limbajul, cultura și modul social de a fi al personajelor lui Rebreanu sunt realități interconectate și izomorfe. Considerăm că inserția *registrului familiar* în textul rebrenian are ca scop relevarea unor atitudini și concepții de viață, având, așadar, funcție referențial – expresivă. Pe lângă rolul lor bine definit în conturarea *oralității artistice*, *cuvintele familiare expresive* constituie o permanentă sursă de îmbogățire a limbii române literare.

Sigle:

ELR = Academia Română, *Enciclopedia limbii române*, coordonator Marius Sala, București,

Editura Univers Enciclopedic, 2001.

MDA = Academia Română, *Micul dicționar academic*, coordonator Marius Sala,

¹² Expresia familiară *bătut de brumă* are și sensul „holtei bătrân” (MDA, 249).

¹³ Adjectivul *cireșie* este utilizat și de Rebreanu, dar într-o altă nuvelă: „O trâmbă de lumină cireșie se zvârcolea și se întetea” (*Proștii, N. II*, p. 20).

București,

Editura Univers Enciclopedic, 2010.

N. II = Rebreanu, Liviu, *Nuvele II*, Text ales și stabilit, note, comentarii și variante de Nicolae Gheran

și Nicolae Liu, București, Editura pentru Literatură, 1968.

Abrevieri:

bg. = bulgară

lat. = latină

p. = pagina

slv = slavonă

suf. = sufix

tc. = turcă

vsl. = vechea slavă

BIBLIOGRAPHY

Academia Română, *Enciclopedia limbii române*, coordonator Marius Sala, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

Academia Română, *Micul dicționar academic*, coordonator Marius Sala, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.

Bochmann, Klaus, *Limba română: istorie, variante, conflicte. O privire din afară*, Chișinău, Editura Cartdidact, 2004.

Coșeriu, Eugeniu, *Introducere în lingvistică*, Cluj, Editura Echinoc, 1995.

Dubois, Jean, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, edité par Librairie Larousse, 1973.

Florescu, Cristina, *Elemente lexicale ale limbajului familiar românesc în context romanic*,

www.philippide.ro/Identitatea%20limbii%202002/12_Florescu.pdf, accesat 4.09.2020.

Irimia, Dumitru, *Structura stilistică a limbii române contemporane*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

Rebreanu, Liviu, *Nuvele II*, Text ales și stabilit, note, comentarii și variante de Nicolae Gheran și Nicolae Liu, București, Editura pentru Literatură, 1968.

Rebreanu, Liviu, *Jurnal, I*, Text ales și stabilit, studiu introductiv de Puia-Florica Rebreanu. Addenda, note și comentarii de Nicolae Gheran, București, Editura Minerva, 1984.

Săndulescu, Alexandru, *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu*, București, Editura Minerva, 1976.

Vulpe, Magdalena, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.